

Actituds envers la llengua catalana i el bilingüisme a l'escola

Autor

Felip Pieras Guasp
Universitat de les Illes Balears

L'autor de l'article exposa els principals resultats d'un estudi sobre actituds davant la llengua catalana. Els informants van ser cinquanta-quatre estudiants de segon d'ESO d'un centre públic de Palma. Amb l'objectiu de comparar els resultats, l'autor va utilitzar dos mètodes: el qüestionari directe i la tècnica d'aparellament de veus disfressades ('matched guise').

El debat sobre la conveniència de fomentar o no «el bilingüisme» és recurrent a l'agenda política de les Illes Balears, i en conseqüència també a la premsa i en el si de la societat en general. La reaparició de la polèmica, que sol ser especialment notòria durant els períodes electorals, sembla haver trencat el consens que aparentment s'havia aconseguit quant a la normalització del català. La utilització d'arguments a favor i en contra del bilingüisme, que per part d'alguns intervinents en el debat tenen molt de demagògic i molt poc de científic, se subordina als interessos partidistes. El debat polític és generalment poc matissat i sovint es limita a plantejar la possibilitat de posar obstacles al procés de normalització del català tot adduint la naturalesa «bilingüe» de la societat.

El concepte de bilingüisme

Cal plantejar, en primer lloc, què entenem per bilingüisme. En segon lloc, hauríem de determinar si és possible aplicar el terme a la realitat social de Palma. Sense entrar en una revisió exhaustiva del terme i obviant la major part de les distincions relatives al bilingüisme individual, es poden distingir diverses formes de bilingüisme social segons quines siguin les llengües emprades pels membres de la comunitat de parlants (Appel i Muysken 1987). Així, hi ha societats on cada grup social parla una llengua, però també n'hi ha on tots o quasi tots els parlants són bilingües. Un tercer tipus és aquell on els parlants de la llengua dominant són generalment monolingües i els parlants de la llengua minoritària són bilingües. Aquest últim tipus, amb algunes variacions, és el que més s'aproxima a la situació a la ciutat de Palma. No hem d'oblidar que les situacions mixtes i les variacions dins d'aquests tres tipus principals són molt

nombroses (Moreno 1998, 216). En general, es pot afirmar que el nombre d'individus bilingües a les Illes Balears ha augmentat. El procés de substitució lingüística sembla haver-se frenat i el català es transmet de pares a fills, però evidentment els parlants de català encara són bilingües. El parlants de castellà, per la seva banda, han augmentat la seva competència en català i molts utilitzen aquesta llengua en determinades situacions, especialment a la feina, si bé no sempre passa a ser la llengua habitual de comunicació. En l'àmbit de la sociolingüística, amb la finalitat d'incloure aquestes situacions complexes, se sol parlar més aviat de multilingüisme i de contacte de llengües que de bilingüisme per referir-se al fenomen de la utilització efectiva de dues o més llengües dins d'una societat.

La situació a Palma ha estat i encara és avui en dia dinàmica en relació amb la demografia i la seva repercussió sobre les llengües. La seva condició de capital de la Comunitat Autònoma, amb la consegüent concentració de funcions econòmiques i administratives, el fet d'agrupar la meitat de la població de Mallorca i el seu caràcter de principal receptora de la immigració tant interna com d'altres països, fan que la convivència de llengües sigui un tret cada dia més comú. De fet, de ser una ciutat on es parlaven dues llengües, ha passat a convertir-se en un pol de multilingüisme. Algunes dades d'estudis recents posen de manifest que prop d'una tercera part de les persones que viuen a Balears provenen de fora de l'àmbit lingüístic català (Villaverde 2002, 2). No es pot parlar, doncs, d'un bilingüisme estable, sinó d'una situació variable i fluctuant la resolució de la qual no depèn d'un sol factor.

Alguns dels indicadors a partir dels quals podem inferir la salut d'una llengua són les descripcions detallades de les seves funcions, les anàlisis dels hàbits d'ús dels

seus parlants, o el seguiment dels comportaments lingüístics que es produeixen entre parlants de llengües diferents. Un mètode que ha resultat particularment informatiu en contextos caracteritzats per la presència de processos de normalització lingüística és l'estudi de les actituds (Baker 1992, 30). Als efectes que aquí ens interessin, entendrem per actitud la manera en què la gent processa diverses conductes comunicatives i lingüístiques, la seva disposició envers aquestes conductes, i el subseqüent tractament envers els usuaris de les llengües analitzades (Cargile i altres 1994, 211).

Dos treballs sobre actituds

A dia d'avui, en l'àmbit sociolingüístic català són molt nombrosos els estudis sobre la vitalitat del català que inclouen mesuraments de les actituds. A Mallorca, cal destacar per la seva exhaustivitat i el seu valor a efectes comparatius els estudis de Melià sobre les actituds dels joves (Melià 1997) i l'enquesta sociolingüística desenvolupada ara ja fa uns anys per la Universitat de les Illes Balears (UIB-CIM 1986). D'aquests dos treballs, m'interessa subratllar-ne les conclusions derivades de la importància atorgada al català com a eina de mobilitat social i com a recurs per a identificar-se com a membre de la comunitat. En relació amb la percepció de la utilitat del català (escala instrumental), l'estudi de la UIB posà de manifest que dues tercers parts dels parlants de català eren favorables que el català fos valorat per a accedir a un lloc de feina, i més d'un 95% dels parlants de castellà o d'altres llengües consideraven que parlar i escriure en català era útil per als seus fills (UIB-CIM 1986, 87). En l'estudi de Melià, més del 80% dels enquestats digueren que el català era útil en general, però només un 57,5% pensaven que era útil per trobar feina. Tot i així, més d'un 90% eren favorables al manteniment del català (Melià 1997, 148). La discrepància entre la utilitat desitjada i la utilitat percebuda es constatà als resultats de l'enquesta de la UIB, on tres quartes parts dels que no parlaven català afirmaren no sentir-se gens frustrats per la seva incompetència, donat que no percebien que aprendre català era una necessitat real. El fet de no parlar català tampoc no suposava conflictes identitaris, puix l'opinió majoritària era que per a ser mallorquí era suficient haver nascut

a l'illa. La independència entre la identitat i les consideracions lingüístiques es va confirmar a l'estudi de Melià, on un 63,5% dels enquestats, tant els catalanoparlants com els castellanoparlants, triaren l'adjectiu «mallorquí» per definir-se ells mateixos, tot i que els parlants de català es definiren com a mallorquins en una proporció més alta. Els fills de pares mallorquins mostraren en aquest estudi unes actituds més favorables envers el català, especialment en relació amb l'ús, però la majoria d'ells afirmaren que utilitzaven català o castellà segons la llengua de l'interlocutor i el context.

Dels dos estudis citats cal extreure dues conclusions importants als efectes de la nostra anàlisi. La primera és que malgrat que el català es valora des del punt de vista instrumental, no es considera una eina important per a integrar-se a la comunitat. Si es pogués constatar que aquestes valoracions responen a una situació real, ens trobaríem amb un canvi fonamental de funcions: la llengua tradicionalment relegada al paper de llengua B en termes diglòssics, el català, seria ara la llengua instrumental i de prestigi, mentre que el castellà o llengua dominant (o llengua A) hauria incrementat la importància com a llengua familiar i de relació. De fet, el català ha accedit a contextos on abans no hi era, com ara el poder polític, la cultura i els mitjans de comunicació. El castellà, a causa principalment dels corrents d'immigració castellanoparlant, s'ha convertit també en llengua de relació. La segona conclusió és que les respostes a preguntes generals són més positives que les respostes a preguntes que fan referència a situacions específiques. Baker ja va notar que un element clau en el mesurament de l'actitud era precisament la generalitat o especificitat de l'actitud en qüestió, en el sentit que no es pot esperar una acció específica d'una afirmació general sobre les actituds (Baker 1982, 16). L'afirmació de Melià en el sentit que les consideracions teòriques dels seus enquestats eren sempre més favorables envers el català que els seus propis usos sembla confirmar l'opinió de Baker (Melià 1997, 140).

Un estudi d'actituds amb estudiants adolescents

Amb l'objectiu de comparar els resultats de les respostes a preguntes formulades mitjançant el mètode directe o d'enquesta

Taula 1. Importància de la llengua catalana

	Mitjana	Mediana
Aprovar exàmens	3.38	4
Trobar feina	3.37	4
Parlar amb els professors	3.09	3
Tornar més intel·ligent	3.03	4
Llegir	3.02	3
Educar els fills	3.01	3
Guanyar diners	2.92	3
Escriure	2.84	3
Viure a Palma	2.80	3
Ser acceptat per la comunitat	2.57	3
Mirar televisió o vídeos	2.51	3
Parlar amb els amics de l'institut	2.28	2
Parlar amb la gent fora de l'institut	2.26	2
Fer amics	2.24	2
Anar de compres	2.18	2
Agradar a la gent	2.13	2
Trucar per telèfon	2.03	2
Cantar	1.98	2
Anar a l'església	1.97	2
Practicar esports	1.55	1

4=important, 3=més aviat important, 2=més aviat poc important, 1=gens important.

i les respostes que es poden deduir a partir d'experiments més indirectes, vaig utilitzar en el meu treball (Pieras 1999) una combinació de qüestionari directe i la tècnica d'aparellament de veus disfressades (*matched guise*). Els informants eren cinquanta-quatre estudiants del tercer curs de l'etapa d'educació secundària obligatòria, d'entre 14 i 15 anys, d'un centre públic de Palma. Vaig preferir treballar amb adolescents per raons teòriques i pràctiques. En primer lloc, perquè les actituds dels adolescents es troben influenciades per les dels companys en una proporció major que en qualsevol altre període de les seves vides. En segon lloc, perquè l'adolescència és un focus d'innovació i canvi lingüístic, i les actituds del jovent probablement determinaran el futur de la llengua (Chambers 1995, 147). Els estudiants de l'escola pública són particularment interessants perquè, en general, estan ben informats sobre temes sociolingüístics gràcies a l'activisme dels professors de llengua catalana. Treballar amb escolars també té l'avantatge de permetre l'accés a un grup de persones amb característiques socials semblants, com ara edat, nivell educatiu i lloc de residència.

El qüestionari incloïa preguntes sobre la importància del català en diverses situacions i sobre el bilingüisme, i va ser adaptat del qüestionari utilitzat per Baker en el seu estudi sobre el gal·lès (Baker 1992).

En relació amb la manera en què els participants veien el català (taula 1), el valoraren més favorablement per a propòsits instrumentals com ara aprovar exàmens, trobar feina i parlar amb els professors. El català es va veure com una llengua útil a l'entorn acadèmic, on es considerà important per a tornar més intel·ligent, per a llegir i per a escriure, però també per a guanyar diners. Les situacions en les quals el català es va valorar menys favorablement incloïen exemples d'interacció social amb altra gent. Els participants consideraren que el català tenia poca importància o gens d'importància per a parlar amb els amics a l'escola, per a parlar amb la gent fora de l'escola, per a fer amics o per a agradar la gent. Seguint el model d'estudis previs, l'avaluació tendia a ésser més negativa com més específica era la situació proposada. Així, es va considerar que la llengua catalana no era important per a anar de compres, per a cantar, per a anar a l'església o per a practicar esports.

Valoració de la importància de la llengua catalana en diferents situacions

Una anàlisi més detinguda d'aquestes respostes pot dur-se a terme considerant la ja vella distinció entre les dues dimensions de la interacció social: la dimensió de l'estatus i la dimensió de la solidaritat. Aquestes dimensions no són només eines d'anàlisi, sinó que s'han considerat les dues forces més importants que guien la conducta social dels individus (Strubell 1984, 93). Breument, podem descriure la dimensió de l'estatus com aquella que atribueix prestigi a una varietat lingüística, generalment com a conseqüència del fet que els seus parlants tenen el poder (Chambers 1995, 212). La dimensió de la solidaritat s'ha definit com un valor atribuïble a les persones que es perceben com a similars, i es caracteritza per la interacció freqüent, la intimitat i l'autoapertura (Ryan 1979, 150). Si observem la mediana o puntuació central atribuïda a cadascuna de les vint situacions o activitats proposades, el català rep una puntuació com a llengua important o més aviat important en onze situacions, però s'avalua com a més aviat poc important o gens important en les altres nou. Una anàlisi del contingut mostra que les situacions en les quals les valoracions són més favorables inclouen una combinació d'actituds instrumentals i integratives, relacionades res-

pectivament amb les dimensions de poder i de solidaritat. Així, les tres situacions en les quals el català resulta més ben valorat són aprovar exàmens, trobar feina i parlar amb els professors. Cal destacar que aquestes tres millors respostes són les mateixes i estan ordenades d'igual manera que les obtingudes per Baker en el seu estudi a tres escoles del País de Gal·les (Baker 1992, 60). La llengua catalana es valora més positivament en les situacions vinculades als àmbits acadèmic (aprovar exàmens, parlar amb els professors, tornar més intel·ligent, llegir, escriure) i laboral (trobar feina, guanyar diners). També rep una valoració positiva en algunes dimensions socials abstractes, com ara educar els fills, viure a Palma i ser acceptat per la comunitat. Les valoracions negatives es concentren en la dimensió de solidaritat o integrativa i fan referència a contextos que impliquen una interacció social. Així, el català es considera, en general, poc important o gens important per parlar amb els amics de l'institut, per parlar amb la gent fora de l'institut, per fer amics o per agradar a la gent. L'avaluació tendeix a ser més baixa com més específica és la situació proposta, de manera que el català es percep com una llengua poc important per anar de compres, trucar per telèfon, cantar o anar a l'església, i gens important per practicar esports.

El resultat obtingut en diverses situacions de caire integratiu en relació amb l'agrupació socioeconòmica és encara més informatiu. A partir de l'ocupació i el nivell d'instrucció dels pares, es va realitzar una divisió en tres grups. El grup 1 correspon al nivell d'estudis més baix i als individus en atur o amb feines de baixa remuneració. El grup 2 inclou els estudis no universitaris i ocupacions de nivell mitjà (administratius, funcionaris, petits comerciants, etc.). El grup 3 agrupa els fills de pares amb estudis universitaris, professionals liberals i empresaris. Com es mostra a la taula 2, la valoració de la llengua catalana en aquestes situacions és més favorable entre els estudiants del grup 3. Un nivell d'instrucció més alt i una ocupació ben remunerada es corresponen amb una valoració positiva envers el català quant a interacció social. La diferent valoració és una projecció de la composició socioeconòmica de la ciutat, on la immigració castellanoparlant ha ocupat tradicionalment els llocs menys afavorits econòmicament. Les situacions en què els participants del grup 3 valoren el català més favorable-

ment són les mateixes situacions en què rep una valoració global més negativa, la qual cosa indica una presència major del català en les relacions socials dels grups més ben situats des del punt de vista econòmic.

Un altre factor que explica diferències estadísticament significatives en les respostes és l'origen dels pares (taula 3). Dels cinquanta-quatre alumnes, vint-i-un eren fills de pares autòctons, quinze de matrimonis mixtos i els altres divuit de pares immigrants. Totes les respostes presenten variació amb l'excepció de les tres més valorades globalment (aprovar exàmens, trobar feina i parlar amb els professors) on tothom considera que el català és important. De la resta, els fills de parelles autòctones valoren el català més favorablement que els altres dos grups, i la valoració dels fills de parelles mixtes se situa a un nivell intermedi en totes les situacions. La diferència entre grups és altament significativa ($p < 0.001$) respecte de la valoració del

Taula 2. Importància del català segons nivell d'instrucció i ocupació dels pares

	Grup 1		Grup 2		Grup 3	
	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana
Parlar amb la gent fora de l'institut*	1.95	2	2.10	2	3.44	4
Fer amics	1.87	1.5	2.25	2.5	3.10	4
Anar a l'església	1.57	1	2.22	2.5	3.00	3.5
Cantar	1.70	1	2.00	2	2.75	3
Practicar esports	1.41	1	1.45	1	2.25	2.5

$p < 0.05$ * $p = 0.001$

Taula 3. Importància del català segons origen dels pares

	Autòcton		Mixt		Immigrant	
	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana
Educar els fills	3.57	4	3.07	3	2.29	3
Llegir	3.61	4	3.00	3	2.33	2.5
Escriure	3.47	4	3.15	3	2.11	2
Anar a l'església	2.66	3	2.00	2	1.35	1

$p < 0.001$

Taula 4. Importància del català segons L1 declarada

	L1 català		L1 castellà	
	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana
Educar els fills	3.78	4	2.40	3
Llegir	3.63	4	2.51	3
Escriure	3.59	4	2.39	2
Parlar amb la gent fora de l'institut	2.95	3	1.75	1.5
Parlar amb els amics a l'institut	2.87	3	1.85	2
Trucar per telèfon	2.77	3	1.46	1
Agradar a la gent	2.72	3	1.67	1
Cantar	2.71	3	1.42	1

$p < 0.001$

català per llegir, escriure, anar a l'església i educar els fills.

La llengua materna o L1 declarada pels participants també ha resultat ser un factor que explica la variació en les respostes. Els resultats demostren que la valoració del català és més favorable entre els seus propis parlants en quinze de les vint situacions analitzades. En vuit d'elles, les que es mostren a la taula 4 i que es caracteritzen per un contingut integratiu més alt, la variació és altament significativa. En particular, els parlants de català valoren més favorablement la seva llengua en la dimensió social i creuen que és important per agradar a la gent, cantar, educar els fills, trucar per telèfon i parlar amb amics a l'institut i amb la gent fora de l'institut. També són els que millor la valoren per llegir i escriure. Com en el cas anterior, les tres situacions amb una puntuació general més alta (aprovar exàmens,

trobar feina i parlar amb els professors) tampoc no presentaren variació en relació amb la L1 dels participants.

Actitud davant afirmacions sobre la llengua catalana

La segona part del qüestionari incloïa una sèrie de vint afirmacions sobre el català amb les quals els participants havien de dir si hi estaven molt d'acord, d'acord, ni d'acord ni en desacord, en desacord, o molt en desacord (taula 5). Les reaccions envers les afirmacions relacionades amb el futur i la vitalitat del català varen ser molt positives. Els enquestats varen estar d'acord que el català és una llengua apropiada per a la vida moderna, que és una llengua que val la pena aprendre i que no serà substituïda pel castellà. Es mostraren d'acord que els agradaria que els seus fills parlassin català i amb la idea que ells mateixos podrien parlar català en el futur. D'altra banda, no hi ha una opinió clara sobre si el català és una llengua difícil d'aprendre i en general els enquestats estan d'acord que hi ha altres llengües per aprendre més útils que el català. Tampoc no estan d'acord que el català substitueixi completament el castellà a Palma. Les afirmacions relacionades amb l'àmbit educatiu són igualment positives en general. Els enquestats estan d'acord que és una llengua que tots els estudiants han d'aprendre, que no és difícil estudiar matemàtiques o ciències en català, malgrat que no està clar que s'estimin més rebre l'ensenyament en llengua catalana. Els sentiments d'atracció personal envers la llengua reben una valoració positiva. Hi ha acord que els agrada sentir parlar català i parlar-hi, però no estan d'acord ni en desacord amb la idea de compartir la seva vida amb un o una parlant de català en el futur ni amb la de preferir programes de televisió en català. No pensen que la gent els consideri de classe social més

Taula 5. Actitud global envers la llengua catalana

	Mitjana	Mediana
És una pèrdua de temps estudiar català	4.46	5
Hem de conservar la llengua catalana	4.11	5
Si algun dia tingués fills, m'agradaria que parlessin en català	3.87	4
El català no és adequat per a la vida moderna	3.85	4
El català és una llengua que val la pena aprendre	3.83	4
La llengua catalana s'ha d'ensenyar a tots els estudiants de Palma	3.79	4.5
La gent et considera de classe social més baixa si parles català	3.74	4
M'agrada sentir parlar català	3.58	4
És probable que jo faci servir el català habitualment en el futur	3.52	4
M'agrada parlar català	3.47	4
El català desapareixerà de Palma perquè tothom parla el castellà	3.35	4
És difícil estudiar matemàtiques o ciències en català	3.35	4
No s'hauria d'obligar els nins a aprendre el català	3.34	4
El català és una llengua difícil d'aprendre	3.28	3
Prefereixo rebre l'ensenyament en català	3.25	3
En el futur, m'agradaria compartir la meua vida amb un/una parlant de català	3.22	3
M'agrada més mirar programes de televisió en català que en castellà	2.98	3
El català és essencial per a participar plenament de la vida de Palma	2.92	3
M'agradaria que el català substituís completament el castellà a Palma	2.49	2
Hi ha altres llengües més útils que el català per a aprendre	2.40	2

Taula 6. Actitud global envers el català segons origen dels pares

	Autòcton		Mixt		Immigrant	
	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana	Mitjana	Mediana
Hem de conservar la llengua catalana	4.76	5	4.26	5	3.22	3.5
La llengua catalana s'ha d'ensenyar a tots els estudiants de Palma	4.57	5	3.73	4	2.94	3
M'agrada parlar català	4.38	5	3.53	3	2.29	3
M'agrada sentir parlar català	4.30	4	3.80	4	2.61	3
Prefereixo rebre l'ensenyament en català	4.04	5	3.40	3	2.22	2
M'agradaria que el català substituís completament el castellà a Palma	3.40	3	2.13	2	1.77	1.5

$p < 0.001$. La mitjana pot indicar tant acord com desacord amb una afirmació, donat que hi ha afirmacions positives i negatives. Una puntuació alta indica una resposta favorable envers el català, malgrat que a l'enquesta hagi estat expressada com a desacord amb l'afirmació. Valor mínim: 1, valor màxim: 5.

baixa si parlen català i hi ha divisió d'opinions sobre si el català és o no essencial per participar plenament a la vida de la ciutat.

La mitjana pot indicar tant acord com desacord amb una afirmació, donat que hi ha afirmacions positives i negatives. Una puntuació alta indica una resposta favorable envers el català, malgrat que a l'enquesta hagi estat expressada com a desacord amb l'afirmació. Valor mínim: 1, valor màxim: 5.

La variació segons l'origen dels pares resulta significativa en setze de les vint afirmacions (taula 6). Les valoracions relatives a les afirmacions sobre si el català és una llengua difícil d'aprendre, si altres llengües són més útils, si la gent et considera de classe social més baixa si parles català o si el català desapareixerà en el futur no estan associades a cap factor relatiu als participants, és a dir, es tracta de valoracions homogènies. A la resta d'afirmacions, els fills de pares autòctons estan més d'acord a atorgar un valoració favorable al català, mentre que els fills de pares immigrants hi donen la més desfavorable. Els fills de parelles mixtes, com en el cas anterior, se situen en un punt intermedi. L'origen dels pares resulta altament significatiu en la variació detectada en les reaccions a sis enunciats, de manera que els fills de pares autòctons estan molt d'acord que prefereixen l'ensenyament en català, que el català ha d'ensenyar-se a tots els estudiants de Palma, i que els agrada parlar i sentir parlar català. També són el grup més favorable a la idea que el català substitueixi completament el castellà a Palma, enfront de l'opinió molt en desacord del grup compost pels fills dels immigrants.

Conclusions: la valoració del català en l'entorn social

De la interpretació de les dades exposades fins ara es pot concloure que, en la línia dels resultats obtinguts als estudis de la UIB i de Melià, el valor instrumental del català és un fet acceptat per tots els enquestats, especialment a l'àmbit escolar. Contràriament, les respostes a situacions relacionades amb l'ús social denoten una percepció del català com a llengua poc important per a la interacció al carrer, amb l'excepció dels fills de pares autòctons, catalanoparlants i pertanyents als grups socioeconòmics més alts. Val la pena comparar aquestes conclusions provisio-

nals amb les dades extretes de l'experiment realitzat seguint la tècnica de l'aparellament de veus disfressades. Els mateixos alumnes que van contestar l'enquesta van escoltar les veus enregistrades de vuit parlants bilingües. Cadascun d'aquests parlants va ser enregistrat dues vegades, una en català i una altra en castellà. Després d'escoltar els enregistraments, els alumnes varen avaluar-los mitjançant unes escales compostes per parelles d'adjectius com ara ric/pobre, tolerant/intolerant, etc. (taula 7). Alguns dels descriptors utilitzats es troben directament relacionats amb l'estatus social del parlant (per exemple, de classe alta / de classe baixa) i uns altres estan associats amb trets afectius (honest/deshonest).

En relació amb l'estatus, les veus en castellà van rebre una avaluació més positiva que les veus en català per part de tots els participants en l'experiment, i van ser considerades com a pertanyents a individus més moderns, més educats, més rics, més actius i més de classe alta. Els resultats de l'escala de solidaritat van ser diferents: per una banda, els alumnes catalanoparlants van avaluar més positivament les veus en català i les van classificar com a corresponents a persones més simpàtiques, més honestes, més tolerants, més sinceres, més amistoses i més agradables. D'altra banda, no hi ha evidència estadística que ens permeti suposar que els alumnes castellano-parlants pensaren el mateix sobre les veus en castellà. Aquests resultats contradueixen les respostes obtingudes a l'enquesta en relació amb la utilitat, donat que el castellà sembla ara la llengua associada a la instrumentalitat, la mobilitat social i el poder. Els resultats de l'escala de solidaritat, per la seva part, mostren que només els alumnes catalanoparlants valoren les veus en la seva llengua més positivament que les veus en l'altra llengua, confirmant el resultat de l'enquesta: són els únics que valoren el català en el seu entorn social atès que el català hi és present.

Taula 7. Escales d'estatus i de solidaritat. Aparellament de veus disfressades

Estatus	Solidaritat
Moderna / Antiquada	Simpàtica / Antipàtica
De classe alta / De classe baixa	Tolerant / Intolerant
Amb estudis / Sense estudis	Sincera / No sincera
Rica / Pobra	Amistosa / No amistosa
Culta / Inculta	Agradable / Desagradable
Activa / Passiva	Honesta / No honesta

S'ha realitzat la validació interna de les escales.

D'acord amb el model de Cargile (Cargile i altres 1994), les actituds combinen tres components: un de cognitiu, un d'afectiu i un tercer lligat al comportament. Si aplicam la distinció entre els components cognitiu i afectiu a les reaccions que els participants a l'experiment han mostrat envers les veus, veurem que els adjectius relacionats amb la dimensió d'estatus fan referència al nivell econòmic i educatiu dels parlants. Qualificatius com ara «ric», «de classe alta», o «amb estudis» impliquen una creença sobre el parlant, és a dir, una avaluació basada en factors cognitius. El fet que un parlant és considerat més ric que un altre basant-se només en la llengua que aquest parlant utilitza probablement té a veure amb la realitat socioeconòmica de l'entorn, però ja hem dit que, en el grup de participants, els parlants amb més estatus socioeconòmic són els parlants de català, una situació que també succeeix a les Balears, on la immigració castellanoparlant ha ocupat tradicionalment llocs de feina poc qualificats i escassament remunerats. Per tant hi ha una paradoxa aparent entre realitat i percepcions. Hem de concloure, doncs, que les avaluacions cognitives no tenen en compte només la realitat més pròxima,

sinó que possiblement es construeixen a partir de tota la informació disponible, és a dir, inclouen també les creences sobre el castellà com a llengua de l'estat i com a llengua internacional. Per altra banda, els adjectius de l'escala de solidaritat fan referència a característiques que no són tan fàcilment quantificables i que probablement es basen en el component afectiu de l'actitud. Pensar que un individu és més o menys agradable és una avaluació subjectiva. Això explicaria per què la reacció dels parlants de català i castellà envers la dimensió de l'estatus va ser homogènia mentre que l'avaluació en la dimensió de solidaritat no ho va ser.

Hem dit que, en les respostes a l'enquesta, el català es veia com a una llengua útil, sobretot en l'àmbit escolar. Perquè, doncs, el castellà es veu a l'experiment com una llengua lligada a les classes altes i educades? Les dades relatives al bilingüisme expliquen aquesta contradicció aparent. Les respostes procedents de l'enquesta sobre el bilingüisme posen de manifest, en primer lloc, que les actituds envers el bilingüisme són diferents i molt més positives que les actituds envers una llengua en particular. En segon lloc, confirmen l'opinió de Baker que dues llen-

Taula 8. Actitud general envers el bilingüisme

	Mitjana	Mediana
És important saber parlar català i castellà	4.47	5
Parlar les dues llengües ajuda a trobar feina	4.47	5
Saber escriure en català i castellà és important	4.46	5
Si tingués fills, m'agradaria que parlessin les dues llengües	4.41	5
Els nins de Palma haurien d'aprendre a llegir en català i en castellà	4.35	5
Els nins petits aprenen a parlar català i castellà amb facilitat	4.31	5
Saber les dues llengües fa més intel·ligents les persones	4.13	5
Parlar dues llengües no és difícil	4.07	4
Les persones només necessiten saber una llengua	3.92	4
Les dues llengües, català i castellà, haurien de ser importants a Palma	3.90	4
Les persones saben més si parlen català i castellà	3.84	4.5
El català i el castellà poden conviure a Palma	3.82	4
Totes les escoles de Palma haurien de fer l'ensenyament en català i en castellà	3.82	4
En el futur, m'agradaria que se'm considerés com a parlant de les dues llengües	3.76	4
Saber les dues llengües ocasiona problemes a la gent	3.72	4
Tota la gent de Palma hauria de parlar català i castellà	3.72	4
Es poden guanyar més diners si es parlen les dues llengües	3.70	4
Els senyals de trànsit que contenen noms o indicacions haurien d'estar en català i en castellà	3.70	4
A Palma només cal saber una llengua	3.68	4
Parlar les dues llengües ajuda la gent a aconseguir promocions o ascensos a la feina	3.58	4
Parlar les dues llengües no és una cosa pròpia de la gent jove	3.47	4
No m'hauria d'agradar que el castellà substitueixi el català	3.40	3.5
Els nins es confonen si aprenen català i castellà	3.37	4
Em fa llàstima la gent que no sap parlar les dues llengües	2.95	3
Les persones que parlen català i castellà poden tenir més amics que les que només parlen una llengua	2.82	3

La mitjana pot indicar tant acord com desacord amb una afirmació, atès que hi ha afirmacions positives i negatives. Una puntuació alta indica una resposta favorable envers el bilingüisme, malgrat que a l'enquesta hagi estat expressada com a desacord amb l'afirmació. Valor mínim: 1, valor màxim: 5.

gües, tant en un individu com en la societat, poden veure's com una sola entitat (Baker 1992, 76).

La utilitat del bilingüisme des del punt de vista instrumental és evident (taula 8). Els participants estan d'acord que parlar dues llengües els ajuda a trobar feina, a aconseguir promocions o ascensos i a guanyar més diners. També en l'àmbit de l'ensenyament el bilingüisme es valora molt favorablement, i es considera que és important saber parlar, escriure i llegir les dues llengües i que les escoles haurien d'impartir l'ensenyament en totes dues, ja que els nins petits aprenen a parlar castellà i català amb facilitat i sense confusions i saber les dues llengües fa que les persones siguin més intel·ligents. Els participants també estan d'acord o molt d'acord amb la idea que en el futur els agradaria ser considerats com a parlants de les dues llengües i que si tinguessin fills, els agradaria que parlassin les dues llengües. No estan d'acord que parlar les dues llengües no sigui propi de la gent jove i també es mostren conformes que el català i el castellà poden conviure a Palma i que tot-hom a Palma hauria de parlar català i castellà, atès que ambdues haurien de ser importants a la ciutat. No estan d'acord que només faci falta saber una llengua a Palma. Les dues afirmacions que s'avaluen menys favorablement i sobre les quals els participants no mostren acord ni desacord fan referència a una qüestió integrativa i a una d'emocional, com ara si les persones que parlen català i castellà poden tenir més amics que les monolingües o si els fa llàstima la gent que no sap parlar les dues llengües.

Els participants a l'estudi mostren una actitud manifestament pro bilingüe, independentment de quina sigui la seva llengua materna. Malgrat que reconeixen el valor instrumental de la llengua catalana en certs aspectes laborals i acadèmics, la consideren útil no per ella mateixa, sinó en companyia del castellà, que ha resultat ser la llengua associada als aspectes de mobilitat social i als parlants de major estatus. L'actitud global manifestada envers el català és positiva. Els participants estan d'acord amb les afirmacions relacionades amb el seu futur i vitalitat, i la consideren una llengua digna de ser apresada i conservada, i apta per a la vida moderna. També és valorada positivament en relació amb algunes dimensions socials abstractes, com ara viure a Palma o ser ac-

ceptat a la comunitat. Es considera menys necessària i rep una valoració més negativa en les situacions d'interacció social.

El fet que només els catalanoparlants considerin que la seva llengua és important en la interacció social demostra que no s'ha produït un canvi en les normes socials intergrupals. Ara com ara, el català no compleix a Palma la funció socialitzadora. El comportament lingüístic oral dels fills d'immigrants és en castellà, igual que el dels autòctons quan socialitzen amb castellanoparlants. El castellà és la llengua del carrer i la norma general, almenys quant a la utilització real de les llengües, continua essent el bilingüisme unilateral, és a dir, només els catalanoparlants funcionen efectivament com a bilingües. Malgrat que s'han produït avanços en competència gràcies a l'escolarització, la manca d'oportunitats per fer servir la llengua en societat encara suposa un desavantatge important. Per altra banda, les dades d'aquest estudi permeten concloure que els catalanoparlants volen conservar i transmetre la seva llengua, i sembla que els canvis en el seu estatus i prestigi com a llengua de cultura, de poder polític i de presència mediàtica han contribuït a evitar la deserció lingüística d'èpoques anteriors. Cal demanar-se si la transmissió intragrupal del català és suficient per assegurar-ne la subsistència. La demografia continua treballant a dia d'avui a favor del castellà, atès que Palma creix principalment a causa de la immigració. Si la tendència continua, i ara per ara tot indica que així serà, el gran repte del català serà la captació de nous parlants. Les respostes obtingudes a l'enquesta mostren que el català es va especialitzant en un paper de llengua ètnica, vàlida per als intercanvis intragrups i símbol de la identitat dels seus parlants. Una associació massa estreta entre identitat etnolingüística i llengua catalana podria constituir un obstacle a l'adopció del català per part de parlants d'altres llengües. Si el castellà segueix exercint el paper d'idioma neutre dels intercanvis comunicatius, una modificació de les normes lingüístiques intergrupals s'imposa com el primer pas per invertir la tendència. El discurs bilingüista, que cerca la residualització del català, es veu afavorit per una actitud general favorable a les dues llengües que no té en compte aspectes essencials com ara la demografia, les relacions intergrupals i la distribució de funcions entre les llengües.

Bibliografia

- APPEL, R.; MUYSKEN, P. (1987). *Language Contact and Bilingualism*. New York: Edward Arnold.
- BAKER, C. (1992). *Attitudes and Language*. Philadelphia: Multilingual Matters.
- CARGILE, A. C.; GILES, H.; RYAN, E. B.; BRADAC, J. J. (1994). «Language attitudes as a social process: A conceptual model and new directions». *Language and Communication* 14/3: 211-236.
- CHAMBERS, J. K. (1995). *Sociolinguistic Theory*. Oxford: Blackwell.
- MELLÀ, J. (1997). *La llengua dels joves. Comportaments i representacions lingüístics dels adolescents mallorquins*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Servei de Publicacions i Intercanvi Científic.
- MORENO FERNÁNDEZ, F. (1998). *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona: Ariel.
- PIERAS, F. (1999). «Dinámica social del contacto lingüístico en Palma de Mallorca: actitud y transferencia fonológica.» Tesi doctoral. The Pennsylvania State University.
- RYAN, E. B.; GILES, H.; SEBASTIAN, R. J. (1982). «An integrative perspective for the study of attitudes toward language variation». A: RYAN, E. B.; GILES, H. (ed.). *Attitudes towards Language Variation: Social and Applied Contexts*. London: Edward Arnold.
- STRUBELL I TRUETA, M. (1984). «Language and Identity in Catalonia». *International Journal of the Sociology of Language* (47), 91-104.
- UIB-CIM (UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS - CONSELL INSULAR DE MALLORCA) (1986). *Enquesta sociolingüística sobre la població de Mallorca*. Mallorca: UIB-CIM.
- VILLAVERDE I VIDAL, J. A. (2002). «Coneixements i usos lingüístics a les Illes Balears. Revisió dels estudis promoguts per institucions i altres. *Noves SL. Revista de Sociolingüística*. Hivern.

